

Válasz dr. Borhidi Attila akadémikus lektori értékelésére

SOMLYAY Lajos

Magyar Természettudományi Múzeum Növénytára, 1476 Budapest, Pf. 222, e-mail: somlyay@bot.nhmus.hu

Kritizált cikkemet (SOMLYAY 2000, 2001) két akadémikus lektorálta. Úgy vélem, önmagában is tudománytörténeti érdekesség, hogy egyikük (dr. Pócs Tamás) munkámat „nagyon jónak”, „közlésre érdemesnek”, nomenklaturai okfejtésemet „pontosnak” ítélte, ellenben másik lektorom (dr. Borhidi Attila) erősen elmarasztaló véleményt nyilvánított (BORHIDI 2001, vö. MOLNÁR 2001). A következőkben igyekszem lényegretörően (pontokba szedve) kifejteni dr. Borhidi Attila akadémikus kritikai megjegyzéseivel kapcsolatos észrevételeimet:

1) A „*Pulsatilla flavescens* (Hazsl.) Borb.” névkombináció nem illegitim. Bár a bíráló nem utal egyértelműen a vélt törvényteleniség okára, szövegéből arra következtetek, hogy bírálóm szerint az *Anemone flavescens* Zucc. és a *Pulsatilla flavescens* (Hazsl.) Borb. kombinációk homonimák (régies szóhasználat: homonimonok). Ugyan miért? Két – különböző típuson alapuló – nomenklaturai kombinációról van szó. A nemzetközi botanikai nevezéktanban (GREUTER et al. 2000), a prioritásról szóló fejezetben esetünkre teljesen analóg példát (Art. 11.4., Ex. 10.) találunk. Ez a példa rámutat arra, hogy a Zuccarini-féle *Anemone flavescens*-nek (1826) a *Pulsatilla* nemzetségbe történő átsorolásakor (1937) az új kombinációt létrehozó Juzepczuknak a „flavescens” helyett új faji epitetont kellett volna választania, mert akkor már létezett egy érvényesen közölt (1893) – más típuson alapuló – *Pulsatilla flavescens* (Hazsl.) Borb. kombináció. Nem értem bírálóm aggályát: miért ne használhatta volna Borbás Hazslinszky *Anemone pratensis* L. var. *flavescens*-ét, mint bazionimát? Képletesen szólva: egy „A” nemzetségben leírt varietas-t minden további nélkül faji rangra emelhetünk egy „B” nemzetségben (ha utóbbiban ilyen kombináció előzőleg nem volt érvényesen közölve). Természetesen hasonlóan járhatunk el ugyanazon nemzetségen belül is. Sőt, Borbás még akkor is létrehozhatta volna az új kombinációt, ha Hazslinszky történetesen *Anemone flavescens*-nek írta volna le gyönyörű nyírségi növényünket. Igaz, ez esetben Hazslinszky neve, azaz a bazionima illegitim lenne (Zuccarini *A. flavescens*-e jóval régebbi), de új kombináció létrehozására (tehát a *Pulsatilla*-ba átsorolásra) a „flavescens” epiteton ettől még elérhető, alkalmazható (lásd GREUTER et al. 2000, Art. 58.1., Ex. 1. példáját).

2) Arra, hogy emendálásra milyen esetekben van szükség, a nemzetközi botanikai nevezéktan (GREUTER et al. 2000) nem ad útmutatást. Magam azért vettem BOROS (1924a) taxonómiai tisztázását figyelembe, mert BORBÁS (1893) dolgozata – amint azt kritizált cikkemben is kifejtettem – félreérthető volt.

3) Tekintettel arra, hogy nyírségi növényünknek faji rangon *P. flavescens* (Hazsl.) Borb. emend. Boros, alfaji rangon *P. pratensis* (L.) Mill. ssp. *flavescens* (Hazsl.) Holub a legitim (és korrekt) neve, SOÓ (1932) kombinációi [*P. hungarica* Soó, *P. pratensis* (L.) Mill. ssp. *hungarica* Soó] nomenklaturailag „superfluus”-ak (GREUTER et al. 2000, Art. 52.1., 52.2.), ezért illegitimnek, következképpen elvetendőnek.

4) HOLUB (1984) cikkét nem értettem félre. Nem is értem, mire utal bírálóm.

5) Az Atlas Florae Europaeae 8. kötetének (JALAS – SUOMINEN 1989) *Pulsatilla* feldolgozását ismerem. Aki nem sajnálja a fáradságot, hogy fellapozza és áttanulmányozza a *P. pratensis* (L.) Mill.-rel (pp. 90–91.), vagy a *P. patens* (L.) Mill.-rel (pp. 100–101.) foglalkozó oldalakat, rögtön észreveszi, hogy az Atlas írói nem merültek prioritási kérdések boncolgatásába, hanem bizonyos tekintetben egy „merész” taxonómiai állásfoglalást, mondhatni „huszárvágást” tettek. Ugyanis a *P. pratensis* (L.) Mill.-be olvasztották a *P. nigricans* Störck-öt, a *P. zimmermannii* Soó-t és a *P. flavescens* (Hazsl.) Borb.-t is, de a felsorolt taxonokat még alfaji szinten sem különítették el! (A szöveg a varietas rangot sugallja, de e kérdésben nincs határozott álláspontja.) A szibériai fajt a rokonsági körének megfelelő helyen, *P. patens* (L.) Mill. subsp. *flavescens* (Zucc.) Zamels néven tárgyalják. (A „flavescens” epiteton Zuccarini auktorságával a szibériai növényre nézve ebben a kombinációban természetesen korrekt, csak a *Pulsatilla*-n belül faji rangon nem az.) Egyáltalán nincs szó arról, hogy az Atlas írói HOLUB (1984) kombinációit – mint úgymond „illegitim névképzést” – elvetnék (erre a leghalványabb utalás sincs), hanem a nyírségi növény kapcsán egyszerűen más taxonómiai álláspontot vallanak. Egyébként az Atlas egyenesen épít HOLUB (1984) munkájára. Ennek jele többek között az is, hogy a „*P. flavescens* (Hazsl.) Borbás, non (Zucc.) Juz.” és a „*P. pratensis* subsp. *flavescens* (Hazsl.) Holub” kombinációkat a *P. pratensis* (L.) Mill. szinonimái között felsorolták. Mindamelletkül különös, hogy bírálóm egyfelől elveti Holub kombinációit, azokat illegitimeknek tartva (milyen alapon?), másfelől azonban (bírálatában néhány sorral lejjebb) alfaji szinten mégiscsak a *P. pratensis* ssp. *flavescens* (Hazsl.) Holub

kombinációt tartja „helyesnek”.

6) Azt, hogy a *Pulsatilla zimmermanni* a *P. montana* alakkörébe tartozik-e, vagy sem, pontosabban fogalmazva: annak eldöntése, hogy milyen közeli rokonságban állnak egymással, tudományos meggyőződésem szerint csak minden szempontra (anatómia, morfológia, citológia, genetika, fenológia, szaporodásbiológia, arealgeográfia, növényzociológia) kiterjedő, a statisztikai értékelést sem mellőző kísérletes taxonómiai vizsgálatokkal lehetne eldönteni. Egy ilyen szemléletű, a kísérleti kertet is feltételező rendszertani kutatás az egész nemzetségre nézve szükséges lenne, miként azt kritizált cikkem 247. oldalának első bekezdésében is igyekeztem kidomborítani. Nem elég pusztán a virágok színét alapul venni, miként azt az Atlas írói is teszik. Autentikus kutatások hiányában megnyugtató eredményeket aligha, legfeljebb véleményeket, vagy újabb és újabb, korszerűnek nevezett, jobbára csak irodalmi kompilációkat jelentő munkákat várhatunk.

7) A *Pulsatilla* nemzetség hazai képviselőivel kapcsolatban azért szeretném megjegyezni, hogy eddig a legtöbb magyar kutató (vö. SIMONKAI 1906, JÁVORKA 1924–1925, WAGNER 1942, SOÓ 1966, PAPP 1999) az észak-európai *P. pratensis* (L.) Mill.-rel nem vonta össze a fekete, a hegyi és a nyírségi kökörcsint, legalábbis olyan módon nem, hogy fajként vagy alfajként legalább részben ne kezelték volna külön a felsorolt taxonokat. Valljuk be: az egész alakkör vonatkozásában egy forma, vagy legfeljebb varietas rangú elkülönített eredményező kísérletes taxonómiai vizsgálattól nagyon meglepődnénk, ám az eddigi terepi ismereteink és kutatások (lásd az előbb felsorolt dolgozatokat) alapján efféle eredmény nem nagyon valószínű. A „magyar” kökörcsint bírálóm is bennszülött fajunknak tekinti (BORHIDI 1999a, p. 324., p. 341.), sőt – vélhetően a faj növényföldrajzi jelentősége miatt – még társulást is nevezett el róla (BORHIDI 1999b, p. 6.). Önkéntelenül is felmerül a kérdés: bírálóm ezen esetekben miért nem az Atlas Florae Europaeae 8. kötetének nomenklaturáját követte, ha egyszer e munkát tekinti irányadónak? Amennyiben a jövőbeni vizsgálatok mégis az Atlas íróinak rendszertani felfogását igazolják majd, egyebek között azon is kénytelenek leszünk elgondolkodni, hogy megilleti-e – BOROS 1924b elnevezését használva – a halvány kökörcsint [*P. flavescens* (Hazsl.) Borb. emend. Boros] a fokozottan védett státusz? Remélem, erre azért nem kerül sor.

Irodalom

- BORBÁS V. (1893): A *Pulsatilla nigricans* Störck ... – Term.tud. Közl. **25**(6): 331–332.
- BORHIDI A. (1999a): Pontusi-pannóniai homokpuszták (*Festucetalia vaginatae* Soó 1957). – In: BORHIDI A. – SÁNTA A. (eds.): Vörös Könyv Magyarország növénytársulásairól 1. – TermészetBúvár Alapítvány, Bp. pp.: 323–343.
- BORHIDI A. (1999b): Nyírségi homoki sztyeprét (*Pulsatilla hungaricae*-*Festucetum rupicolae* /Soó 1938/ Borhidi 1996). – In: BORHIDI A. – SÁNTA A. (eds.): Vörös Könyv Magyarország növény-társulásairól 2. – TermészetBúvár Alapítvány Kiadó, Budapest, pp.: 6–7.
- BORHIDI A. (2001): Dr. Borhidi Attila lektori értékelése Somlyay Lajos „A *Pulsatilla flavescens* (Hazsl.) Borb. emend. Boros prioritásának védelmében” című kéziratáról. – Kitaibelia **6** (1): 216.
- BOROS Á. (1924a): Florisztikai közlemények. I. (Floristische Mitteilungen. I.) – Bot. Közlem. **21**(1–6) (1923): 64–70.
- BOROS Á. (1924b): A legpompásabb kökörcsinmező. – Term.tud. Közl. **56**(2): 106–107.
- GREUTER, W. et al. (2000): International Code of Botanical Nomenclature (Saint Louis Code). – Koeltz Scientific Books, Germany, 474 pp.
- HOLUB, J. (1984): Subspecies Names in Jávorka, Magyar Flóra (1924–1925). – Preslia (Praha) **56**(4): 303–318.
- JALAS, J. – SUOMINEN, J. (eds., 1989): Atlas Florae Europaeae 8. – Helsinki, 261 pp.
- JÁVORKA S. (1924–1925): Magyar Flóra (Flora Hungarica). – Studium, Budapest, 1307 pp.
- MOLNÁR V. A. (2001): Somlyay Lajos cikke [Kitaibelia 5(2): 245–248.] és a hozzá fűződő lektori értékelés megjelenéséről. – Kitaibelia **6**(1): 215.
- PAPP L. (1999): *Pulsatilla*. – In: FARKAS S. (szerk.): Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, pp. 109–111.
- SIMONKAI L. (1906): Magyarország kökörcsinei. (*Pulsatillae Regni-hungarici*.) – Magyar Bot. Lapok **5**(5–7): 169–182.
- SOMLYAY L. (2000): A *Pulsatilla flavescens* (Hazsl.) Borb. emend. Boros prioritásának védelmében. – Kitaibelia **5**(2): 245–248.
- SOMLYAY L. (2001): Javítások Somlyay Lajos „A *Pulsatilla flavescens* (Hazsl.) Borb. emend. Boros prioritásának védelmében” című cikkéhez. – Kitaibelia **6**(1): 215.
- SOÓ R. (1932): Kritikai megjegyzések és újabb adatok a magyar flóra ismeretéhez V. – Bot. Közlem. **29**(5–6): 122–127.
- SOÓ R. (1966): *Pulsatilla Zimmermannii* Soó n. sp. és Magyarország *Pulsatillái*. – Bot. Közlem. **52**(3): 131–134.
- WAGNER J. (1942): Fünfzigjährige Beobachtungen an ungarischen *Pulsatillen*. – Acta Univ. Szeged. (pars Botanica) **1**: 3–31.